

FİKRET TÜRKMEN ARMAĞANI

Editörler:

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Yrd. Doç. Dr. Metin ARIKAN

Düzenleme Kurulu:

Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ
Prof. Dr. Metin EKİCİ
Doç. Dr. Alimcan İNAYET
Arş. Gör. Özgür AY
Arş. Gör. Ferah TÜRKER

Dizgi – Yazı İşleri:

Arş. Gör. Özgür AY

ISBN: 975-00740-0-9

Baskı Adedi: 500

Baskı Tarihi: Aralık 2005

Basım Yeri: KANYILMAZ MATBAASI
Sanat Caddesi 609 Sokak No: 13 Çamdibi - İZMİR
Tel: 0.232 449 14 43

ÂŞIK ŞEREF TAŞLIOVA

Hayatı, Şairliği, Hikâyeciliği

Nail TAN*

I. Hayatı

1 Temmuz 1998 günü kendisiyle Türk Dil Kurumunda yaptığım görüşmede verdiği bilgilere göre; 1938 yılında Kars'ın eskiden Çıldır ilçesine, bugün ise Arpaçay'a bağlı Gülyüzü (Pekreşen) köyünde doğdu. Babasının adı Hacı, annesinin adı Nergis'tir. Nüfus cüzdanında doğum tarihi 10 Nisan 1938 olarak yazılı ise de, annesinin ifadesine göre Kasım 1938 sonunda veya Aralık 1938 ayında doğmuştur. Babasının soyu, Kafkasya Borçalı'dan, şair Samet Vurgun'un köyü Salahlı'dan gelmiştir. Bir süre Çıldır'ın Karakale köyünde yaşayan Salihgiller ailesi, daha sonra Gülyüzü köyüne yerleşmiştir. Kars'ta "Terekeme" olarak bilinirler. Üçüncü veya dördüncü nesil dedesi Halil Efendi de iyi bir âşıkmiş.

Yedi yaşındayken babasını kaybetti. Bir erkek, iki kız kardeşiyle birlikte küçük Şeref'i annesi büyüttü. İlkokulu köyünde okudu. Daha ilkokul üçüncü sınıfta iken âşıklığa heves etti. Çünkü, çevresinde âşıklara nasıl itibar edildiğini görüyordu. Öğretmeni Hasan Kartarı'nın âşık olmasında rolü büyüktür. 1950 yılında ilkokulu bitirdi. Ondaki müzik yeteneğini gören Çıldır Kaymakamı İbrahim Öztürk, Ankara Devlet Konservatuvarına göndermek istediye de olmadı. 1951 yılında Kars Cılavuz Köy Enstitüsü giriş sınavlarını kazandı. Birinci sınıfta bir süre okudu. Tatilde köyüne döndüğünde erkek kardeşinin öldüğünü öğrendi. Annesi, köy işlerine yardım etmesi için onu okula göndermedi. Bunun üzerine öğretmeni Hasan Kartarı'nın teşvikiyle âşıklığa ağırlık verdi. Âşık Şenlik'in oğlu Âşık Kasım'ın yanına çırak durdu. İki yıl kadar çıraklık yaptı. Daha sonra Âşık Gülistan ve Âşık Müdâmî'nin yanına gitti. Bu üç usta âşıktan saz çalmayı, şiir söylemeyi, hikâye anlatmayı öğrendi. Ayrıca yöresindeki âşıklardan Mehmet Hicranî, Dursun Cevlânî, İshak Kemalî, Topal Lâtif, Âşık Merdan, Âşık Abbas, Âşık Rıza ve İslâm Erdener'i dinleyecek âşıklığını geliştirdi.

1958-1960 yılları arasında Isparta, İzmir ve İstanbul'da askerlik görevini yerine getirdi. Bu arada, 1959 yılında Münire Hanımla evlendi. Bu evlilikten altısı kız (Ülkü, Benure, Şengül, Çiğdem, Dilek, Zübeyde), biri erkek (Muammer Mete) yedi çocuğu oldu.

Askerlik dönüşü 1964 yılında Kars Radyosunun açtığı sınavı kazanarak radyoda çalıp söyleme hakkını elde etti. On yıl kadar, sözleşmeli olarak program yaptı. Bir yandan da köyünde çiftçiliği, âşıklığı sürdürdü. 1971 yılında ailesiyle birlikte Kars merkezine yerleşti. Burada, Âşık Murat Çobanoğlu'nun kahvesinde (sonraları ne hikmetse Gazino) Karşlı âşıklarla beraber çalıp söyleyip hayatını kazandı.

1990 yılında, Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'in teklifi üzerine Âşık Murat Çobanoğlu ile birlikte Kültür Bakanlığı Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosuna sanatçı olarak atandı. Bakanlıkça verilen görevlere Kars'tan gelip gittiler. Seyahat zorluğu sebebiyle, 1994 yılında ailesiyle birlikte Ankara'ya yerleşti. Önce Batıkent'te oturdu. Sonra Keçiören'de bir daire satın alarak bu semte taşındı. Keçiören'de oturmakta iken Kültür Bakanlığınca verilen görevleri yerine getirdi. 2003 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı.

II. Sanatı

A. Şairliği

Âşık Şeref Taşlıova, Türkiye'de önce şairlik yönüyle tanınmıştır. "Şeref" mahlâsını kullanmaktadır. Ustası, Âşık Şenlik'in oğlu Âşık Kasım'dır. Doğaçlama şiir kabiliyeti son derecede

* Kültür Bakanlığı Emekli HAGEM Genel Müdürü.

yüksek bir âşıktır. Bu yüzden âşık karşılaşmalarında rakibi yok denecek kadar azdır. Ayrıca muamma çözmeye de oldukça başarılıdır.

Karşılaşma yaptığı bugün hayatta olmayan âşıklar şunlardır: Posoflu Müdâmî, Ardanuçlu Efkarî, İshak Kemalî, Şavşatlı Deryamî, Davut Sularî, İlhamî Demir, Sadi Değer, Rüstem Alyansoğlu, Ummanî Can, Ali Rahmanî, Nusret Sümmanoğlu (Torunî), Fırkatî (Turgut Günay)'dir. Yaşayan âşıklardan ise; Mevlüt İhsanî, Murat Çobanoğlu, Yaşar Reyhanî, Mustafa Ruhanî, Divanî (İhsan Kılıç), Çağlayan (Memduh Kılıç), Kadir Kılıç, Nuri Çırağı, Hüseyin Sümmanoğlu, Mürsel Sinan, Şavşatlı Âşık Kara, Ali Rıza Ezgi, Feymanî, Muhlis Denizer, Hacı Karakılıçık, Kul Mustafa ve Konya Âşıklar Bayramına katılan diğer âşıklardır.

Şiirleri daha çok "8'li ve 11'li" hece ölçüsünde koşma, türkü ve destan türündedir. 15'li hece ölçüsünde dîvân türü şiirleri daha azdır. Yedekli koşmaları da vardır. Şiirlerinde sıkça işlediği temalar; Allah, Kur'an, peygamber, vatan, millet, bayrak, tabiat sevgisidir. Atatürk sevgisini işleyen şiirleri de oldukça fazladır.

Âşık Şeref, Türkiye'de düzenlenen âşıklar bayramlarının, şölenlerinin baş konusudur. Konya Âşıklar Bayramı'na başladığı 1966 yılından itibaren aralıksız katılmıştır. Oğlu Muammer Mete'nin 1998 yılına kadar yaptığı tespite göre; katıldığı bayram, şölen ve yarışmalarda 125 madalya almıştır. 1981 yılında TRT Kurumunun açtığı "Atatürk Konulu Güzelleme Yarışması"nda "Biri Anadolu, Biri Atatürk" şiiriyle birincilik ödülünü kazanmıştır.

Yurt dışına yaptığı otuza yakın resmî ve özel seyahatle ülkemiz âşıklık geleneğini tanıtmış, bu arada ailesinin geçimini sağlayacak kadar para kazanmıştır. Yurt dışında mesleğini icra ettiği ülkeler şunlardır: Almanya, Hollanda Belçika, Fransa, İngiltere, İsviçre, Danimarka, Lüksemburg, Avusturya, KKTC, Kırgızistan, Türkmenistan, Singapur.

Taşlıova'nın şiirlerinin bir kısmı, Amerikan Indiana Üniversitesi tarafından derlenmiştir. Almanya Berlin Üniversitesi International for Traditional Music Institute tarafından yapılan çalışmada türküleri derlendi ve kitap hâline getirildi. Altmış kadar şiiri 1990 yılında Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi'nce (sonra HAGEM, şimdi Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü), *Gönül Bahçesi* adıyla yayımlandı.

UNESCO'nun 1988'de hazırladığı Dünya Sanat Dizisi'nde, Türkiye'deki âşıklar içinde yalnızca kendisinin çekimleri yapıldı. Birincisi 15-21 Kasım 1989'da, ikincisi 4-7 Temmuz 1996 tarihinde İngiltere'de düzenlenen Uluslararası Hikâye Festivaline (Storytelling) katıldı. Burada gördüğü büyük ilginin sonucu olarak, 21-23 Haziran 1996 tarihinde Danimarka'da yapılan ve 24 ülkenin iştirak ettiği "Vikinglerin Doğu Günü ve Gün Dönümü Geleneği Festivali"ne, Türkiye'yi temsilen tek isim olarak davet edildi. 2-4 Mayıs 1993 tarihinde Kırgızistan'da düzenlenen "Manas Şöleni". 1996 tarihinde Singapur'da düzenlenen "Nasrettin Hoca Yılı" etkinliklerinde görev aldı.

Başta TRT olmak üzere, özel radyo ve televizyonlarda yapılan çeşitli programlara katıldı TRT tarafından hazırlanan, "Ozanın Kopuzundan Âşığın Sazına" isimli programa danışmanlık yaptı. Yine aynı kurumun hazırladığı "Âşıklık Geleneği" programının metinlerini yazdı. Çeşitli özel radyolarda, yıllarca programlar yaptı. Japon NHK televizyonunun hazırladığı "İpek Yolu" ve İngiliz BBC televizyonunun organize ettiği "İskender (Aleksandr)" isimli dizilerde âşıklığını icra ederken çekimi yapıldı. Alman ATT ve ZDF radyolarında, İngiliz BBC Tur radyosunda programlara katıldı.

1981 yılında "Atatürk'ün Doğumunun 100. Yıl Dönümü" münasebetiyle açılan yarışmada, Müzik-San Vakfı tarafından, 1996 yılında da Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "Yılın Sanatçısı" seçildi.

Türkiye ve Avrupa'da kırka yakın plâk ve ses kaseti yapılmış olup hâlen de yapılmaktadır.

Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliğinin (MESAM) kurucu ve Teknik Bilim Kurulu üyesidir.

Taşlıova iki çırak yetiştirdiyse de bunlar ustalarının ününe yaklaşamamışlardır: Âşık Niyazi ve Âşık Sadrettin.

Hakkında üç lisans tezi yapılmıştır. Aysel Sadak (1989) ve Faruk Demir (1992) İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarında oğlu Muammer Mete Taşlıova ise Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde (1995) bitirme tezi olarak Âşık Şeref Taşlıova'ya ele almışlardır.

Şiirleri; *Türk Dili, Çağrı, Tarla, Türk Edebiyatı, Kars Eli, Kök, Gülpınar, Maya, Çoruh, Nilüfer* dergilerinde yayımlanmıştır.

Uluslararası folklor (Ankara 1996), halk edebiyatı (Konya 1975, 1985), Âşık Şenlik kongrelerine (Ankara 1997), sempozyumlarına katılıp âşıklık geleneği konusunda bildiriler sunmuştur.

B. Hikâyeciliği

Âşık Şeref Taşlıova, şairliğinin yanı sıra yaşayan halk şairleri içinde en iyi halk hikâyesi anlatandır denilebilir. Hikâye repertuarı çok geniş olan Âşık Mevlüt İhsanî, Âşık Şevki Halıcı'ya karşı sazı ve sesiyle üstünlük kurmuştur. Hikâye tasnif etmesi, halk edebiyatımıza yeni hikâyeler kazandırması, hikâyecilik yönünü daha da güçlendirmiştir. Halk hikâyecileri içinde makam bilgisi en fazla olanıdır. 157 kadar âşık makamını bildiğini ifade etmektedir.

Taşlıova'nın halk hikâyesi öğrendiği usta âşıklar şunlardır: Âşık Şenlik'in oğlu Âşık Kasım, Âşık Gülistan, Posoflu Sabit Müdâmî Ataman, Âşık Abbas, İshak Kemalî, Sosgetli, Mehmet Hicranî, Erzurumlu Topal Lâtif. Ayrıca yöresindeki âşıklardan İslâm Erdener, Dursun Cevlanî, Âşık Merdan, Mevlüt İhsanî ve Behçet Mahir'den hikâye dinlemiştir.

Kendi ifadesine ve hakkında yapılan lisans tezlerine göre bildiği hikâyeler şunlardır:

Usta Malı Hikâyeler

1. Kirman Şah*
2. Yaralı Mahmut
3. Kenan ile Hanzade*
4. Salman Bey
5. Sevdakâr Şah
6. Lâtif Şah
7. Eşref Bey
8. Şeyh-i Senan
9. Necip Bey
10. Gülistan ile Telli
11. Köroğlu Oltu Kolu*
12. Erzincan Bağları*

Kendi Tasnifi Hikâyeler

1. Seyyad Bey ile Güllü Kız*
2. Bağdat Hanım ile Hâfız*
3. Emir Han ile Sümbül Hanım*
4. Gelin Taşı*
5. Gülistan ile Süleyman*

Usta Malı Serencamlar (Kısa Hikâyeler)

1. Âşık Süm mânî ile Gülperi (Perizât)*
2. Âşık Şenlik'le Kılıççı Mustafa Karşılaşması*
3. Âşık Şenlik ve Kars'ın İşgali*
4. Âşık Şenlik'in Revan Seyahati ve Ölümü*
5. İrfanî Hoca ile Türkmen Kızı*
6. Hasta Hasan
7. Bala Memmed*
8. Mansur*
9. Posoflu Müdâmî'nin İstanbul'da Hastalanması*
10. Âşık Zülâlî'nin Memleketine Dönüşü*
11. Âşık Kahraman'ın Kars Kurtuluş Destanları*

Kendi Tasnifi Serencamlar

1. Âşık Şeref Gurbet Ellerde*
2. Âşık Şeref'in Kırgızistan Seyahati*

Oğlu Muammer Mete, babasının tasnif ettiği halk hikâyeleri üzerine 1994-1995 akademik yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde yaptığı lisans tezinde Gülistan ile Süleyman, Seyyad Bey ile Güllü Kız (Kırk Çeşmeli Şehir) ve Bağdat Hanım ile Hâfız hikâyelerinin metinlerine yer vermiştir. Yukarıdaki repertuarından önünde (*) işareti olanları, 1998-2001 yılları arasında parça parça Türk Dili Kurumu için anlatmış, anlattıkları video kamerayla derlenmiş, Nail Tan tarafından bantlar çözülerek yazıya geçirilmiştir. Hikâyeler, birinci tespitte, âşığın ağzından çıktığı gibi yazılmıştır. Bu metinler arşivde korunmaktadır. İkinci şekilde de, İstanbul Türkçesinde, tekrarlar ayıklanarak ancak anlatım özellikleri ve şiirlerdeki dil korunarak yeniden yazılmış, baskı için bu metinler esas alınmıştır.

Âşık Şeref'ten, TDK için hikâyelerini anlatırken makamların adlarını söylemesi de istenmiştir. Bir müzikologun, bantları dinleyerek makamlar üzerinde çalışmalarına zemin hazırlamak amacıyla bu tespit yapılmıştır.

Taşlıova, repertuarındaki bazı hikâyeleri anlatmamış, daha iyi anlatıcılara bırakmıştır. Özellikle Âşık Şenlik'in Salman Bey, Sevdakâr Şah, Lâtif Şah hikâyelerini anlatmaktan kaçınmıştır. Bu hikâyelerin, değiştirilmeden, Âşık Şenlik'in üslûbunda anlatılması gerektiğine inanmaktadır. Bildiği hikâyelerin özellikleri, kaynakları ve anlatma geleneği hakkında, kendisiyle yaptığımız görüşmede ayrıntılı bilgi bulunduğundan, söz konusu bilgileri tekrarlamayacağız.

Âşık Şeref, usta malı hikâyelerin tamamına yakınında şiirlerin makamını kendisi belirlemiştir. Birçok hikâyenin şiirleri de kendisine aittir. Hikâyelerin başındaki derleme bilgilerinde gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu'nun¹ yazdıklarına ve kendi gözlemlerine göre Doğu Anadolu'da halk hikâyeleri ve türkülerinde şu 157 makam kullanılmaktadır²:

Ağır Sesli Dîvânî Makamları

1. Kars Dîvânîsi, 2. Mereke Dîvânîsi, 3. Osmanlı Dîvânîsi, 4. Yerli Dîvânîsi, 5. Hasta Hasan Dîvânîsi, 6. Yürük (Yürük) Dîvânîsi, 7. Gazeli Dîvânîsi, 8. Müstezat Dîvânîsi, 9. Reisoğlu Dîvânîsi, 10. Bektaşî Dîvânîsi, 11. Esme Sultan Dîvânîsi, 12. Şehnazî Dîvânîsi, 13. Semaî Dîvânîsi, 14. Borçalı

¹ M. Fahrettin Kırzıoğlu, "Kars İlinde Halk Saz ve Oyun Havalarının Adları", *Türk Kültürü*, 8/1994, S. 22, s. 200-203. Bu makalede 216 makam adı sayılmaktadır.

² Şeref Taşlıova, "Kars ve Çevresinde Sazla Sesle Söylenen Âşık Makamlarının İsimleri", *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri*, Güven Mat., Ank. 1976, s. 136-142.

Dîvânîsi, 15. Erzurum Dîvânîsi, 16. Kağızman Dîvânîsi, 17. Çıldır (Âşık Şenlik) Dîvânîsi, 18. Sezaî (Kağızmanlı) Dîvânîsi, 19. Terekeme Dîvânîsi, 20. Türkmen Dîvânîsi, 21. Dudak Değmez Dîvânîsi, 22. Sultanî Dîvânîsi.

Tecnis Havaları

1. Tecnis, 2. Edalı Tecnis, 3. Yedekli Tecnis, 4. Cıgalı Tecnis.

Güzellemeler

1. Çıldır Güzellemesi, 2. Hasta Hasan Güzellemesi, 3. Şöregel Güzellemesi, 4. Yürük (Yürük) Güzellemesi, 5. Gökçe Güzellemesi, 6. Yürük Gökçe Güzellemesi, 7. Düz Güzelleme, 8. Ahıska Güzellemesi, 9. Ardahan Güzellemesi, 10. İğdır Güzellemesi, 11. Kocanene (Çıldırli Âşık Şenlik) Güzellemesi, 12. Kerem Güzellemesi

Orta ve Yürük Sesli Havalar

1. Yüce Dağlar, 2. Revan Çukuru, 3. Sarı Telli, 4. Sarı Yaylık, 5. Deh Deyin Kızlar, 6. Yürük Türkmenî, 7. Gülebeyi, 8. Meşt'i Rüstem, 9. Şarabanı, 10. Oy Kızlar, 11. Muhannes, 12. Şicilleme Muhannes, 13. Ceyran, 14. Lalam, 15. Merdanoğlu, 16. Çeper Çukuru, 17. Behmanî, 18. Süsenberi, 19. Bayramî, 20. Destanî, 21. Mirza Paşa, 22. Gülgezi, 23. Leyli Leyli, 24. Horavelleme, 25. Nahcivan, 26. Orannama, 27. Mürüd Havası, 28. Üç Telli Turnam, 29. Yayı, 30. Salatınlar, 31. Siverek, 32. Göl Kenarı, 33. Semah.

Yanık Sesli Havalar

1. Zarıncı, 2. Hoş Damak, 3. Yanık Kerem, 4. Kuba Kerem, 5. Hicranî Kerem, 6. Yedekli Kerem, 7. Kesik Kerem, 8. Zincirli Kerem, 9. Bala Memmet, 10. Memmet Bağır, 11. Şikeste, 12. Yedekli Şikeste, 13. Yetimi Şikeste, 14. Dili Gam Şikeste, 15. Acem Şikeste, 16. İran Şikeste, 17. Osmanlı Bozuğu, 18. Çobankere, 19. Aşıroğlu, 20. Keçecioglu, 21. Döşkaya, 22. Mina Gereyli, 23. Kürdî Gereyli, 24. Mirza-yı Kâmil, 25. Bey Usulü, 26. Derbeder, 27. Yediollar Ayrımı, 28. Karaçı, 29. Gürcistan Gazeli, 30. Saat Çukuru, 31. Sultanî, 32. Kıygaç, 33. Sefil Baykuş (Kağızmanlı Hıfzî), 34. Han Aras, 35. Afşârî, 36. Kürt Afşarı, 37. Bağlaraltı, 38. Kağızman Bağları, 39. Emrah Havası, 40. Kayabaşı, 41. Borçalı Zarıncısı, 42. İrevan (Revan) Zarıncısı, 43. Hüseyinî, 44. İbrahim, 45. Kalenderî, 46. Öğütleme, 47. Türkistanî.

Yüksek Sesle Söylenen Havalar (Makamlar)

1. Gevherî, 2. Kaçak Nebi, 3. Köroğlu, 4. Ceng-i Köroğlu, 5. Koçaklama Köroğlu, 6. Cırıtlama Köroğlu (Kiziroğlu Mustafa Bey), 7. Yürük Köroğlu, 8. Mansırı, 9. Türkmenî, 10. Yerli Yanığı, 11. Keşişoğlu, 12. Avaran Keşişoğlu, 13. Düş Keşişoğlu, 14. Civan Öldüren, 15. Atüstü, 16. Karabağı, 17. Çukurova, 18. Garibî, 19. Üçkollu, 20. Hicranî, 21. Seyyahî, 22. Bayatı, 23. Dübeyit, 24. Tatyanî, 25. Kağızmanlı Sezaî, 26. Türkmen Üçkollu, 27. Bülbül Havası, 28. Attı Kaydası, 29. Çiçekler (Kağızmanlı Hıfzî), 30. Turnalar (İrfanî Hoca), 31. Düğün Havası, 32. Erzurum Ağzı, 33. Ağlatma, 34. Gelin Başı Bezeme, 35. Bayatı Kürdî, 36. Borçalı Yangını, 37. Kağızman Bozuğu, 38. Gence Havası, 39. Halep Havası, 40. Maya.

Âşık Şeref, TDK derlemesi için hikâye anlatırken aşağıdaki makamları, önlerinde belirtilen sıklıkta kullanmıştır:

Ağıt Havası: 2, Atüstü: 3, Bâdem-i Şikest: 1, Bala Memmet: 1, Bardız Sallaması: 1, Bey Usulü: 4, Çobankere Havası: 1, Çıldır Güzellemesi: 2, Çıldır Dîvânîsi: 2, Çukurova Sallaması: 1, Deh Deyin Kızlar: 1 (Âşık Şenlik), Derbeder: 4, Erzurum Ağzı: 1, Erzurum Havası: 1, Destan Havası: 5, Ezik Hava: 1, Eşrefî: 1, Garibî: 1, Gereyli: 6, Gökçe Güzellemesi: 1, Gülizar: 2, Gülebeyi: 1, Güzelleme: 1, Gürcistan

Gazeli: 1, Hasta Hasan Güzellemesi: 2, Hoş Damak: 6, Karaçı: 3, Kerem Güzellemesi: 5, Kesik Kerem: 2, Keşişoğlu: 2, Köroğlu: 2, Köroğlu Güzellemesi: 3, Köroğlu Koçaklaması: 2, Kuba Kerem: 3, Lalam Havası: 3, Kürdî Gereyli: 1, Mereke Dîvânîsi: 1, Revan Çukuru: 2, Sefil Baykuş: 1, Siverek: 3, Sümmânî Ağzı: 1, Şöregel Güzellemesi: 2, Türkmen Güzellemesi: 2, Türkmenî: 1, Uzun Hava: 2, Yanık Havası: 2, Yanık Kerem: 5, Yedi yollar Ayrımı: 1, Yerli Güzellemesi: 2, Yerli Havası: 1, Yerli Yanığı: 3, Yerli Sallaması: 5, Yerli Dîvânîsi: 3, Yıldızeli: 4, Yürük Hava: 2, Yürük Güzelleme: 7, Yürük Köroğlu Güzellemesi: 1, Yürük Türkmen Güzellemesi: 1, Zarıncı: 5, Zincirli Kerem: 2.

a. Hikâyelerinde Kullandığı Dil

Âşık Şeref Taşlıova köyünün dışında Kars'ta, Ankara'da çok yaşadığı, Türkiye'nin birçok ilini dolaştığı için yerli ağız özelliklerinin çoğunu kaybetmiştir. İstanbul ağzına yakın bir konuşması vardır. Hikâyelerini kaydederken, her ne kadar kendisine, Kars'ta bir düğünde hikâye anlatıyormuş gibi, ordaki köylülerin anlayacağı şekilde konuşmasını söylediysen de, dil alışkanlığını değiştirmek mümkün olmadı.

Anlatımında Terekeme ağzının bazı özelliklerini zaman zaman görmekteyiz. Azerî Türkçesinin etkisi, özellikle şiirlerde görülmektedir. Erzurum ve Kars Terekeme ağzının özellikleri, özellikle bazı fiillerde görülmektedir: *Müsaade edersense, dua eylersense, istiyirik, yiyirik, diyirik, gidek, yiyek, dinleyek, isterem, giderem, ağlaram, geler, olar, vurar* gibi...

Hikâye anlatırken, yerel dilde yaşayan bazı isim, deyimleri de kullanmaktadır. Her hikâyenin sonunda, bu türden kelime ve deyimlerin anlamları açıklanmıştır.

b. Hikâye Üslubu

Taşlıova anlattığı hikâyelerindeki kahramanları canlandırmak için dilin imkânlarını kullanmakta, sesini alçaltıp yükselterek dramatik bir anlatım yapmaktadır. Üslubunu yansıtan ana öğeleri şöyle sıralayabiliriz.

ba. Diyalogla Anlatım

Hikâyelerin ana anlatım özelliğidir. Âşık Şeref de, hikâye anlatırken bol bol diyalogla anlatıma yer vermektedir. İki örnek:

Yanaştı çobana:

-Selâm!

-Aleyküm selâm!

-Kardeş! Eğer müsaaden olursa sana bir şey soracağım. Sen hâlden anlar mısın?

-Ooo, kardeş! Anlamam mı? Yahu ben çobanım. Ben gönlümdeki sürüleri bu kavalımla suya götürür, sudan getiririm! dedi.

-Peki, sen sazdan, türkiiden de anlar mısın?

-Anlarım! dedi.

[Emir Han ile Sümbül Hanım]

* *

Gökçek dedi ki:

-Baba!

-Buyur kızım!

-Baba, burda eylenecek, ağlamakla hiçbir şey olmaz?

-Ya ne yapacağız yavrum?

-Baba, senin kolun uzundur. Her tarafa haber salacaksın. Eğer kardeşimi bir yerde tuzağa düşüren varsa, eğer kardeşimin başına bir felâket getiren varsa, onun yedi neslini yeryüzünden kesersin!

-E peki kızım!

[Seyyad Bey ile Güllü Kız]

bb. Soru Cevaplı Anlatım

Bu tür anlatım da Âşık Şeref'in hikâyelerinde oldukça fazladır. Anlatımı sırasında sık sık soru sorup cevabını kendisi vermektedir. Örnekler:

- Nereye yaklaştılar? Karakoyunlu köyüne. [Emir Han ile Sümbül Hanım]
- Kim? Emir Han, 17-18 yaşlarına yanaştı. [Emir Han ile Sümbül Hanım]
- Yola düşmeden önce gitti, kimin huzuruna? Celâl Paşanın huzuruna. [Kenan ile Hanzade]
- Bu kırk çeşmeli şehrin içersinde kim yaşamış efendim? O devre, o zamana göre bir bey yaşamış ki, beyin ocağı batsın! [Seyyad Bey ile Güllü Kız]

bc. Devrik Cümleler

Âşığın hikâye anlatımında kurallı cümleler egemendir. Zaman zaman devrik cümleler de kullanmaktadır. Devrik cümleleri, özellikle karşılıklı konuşmalar içindedir. Örnekler:

- Kuyu başlarında durak yaparlarmış, suyun olduğu yerde. [Kenan ile Hanzade]
- Dört nala sarın etrafını! [Kenan ile Hanzade]
- Dinle yavrum benim sözüümü! [Gülistan ile Süleyman]
- Gülistan yataklarda. Perişan, hasta. [Gülistan ile Süleyman]
- Gitti. Kime? Rıza Paşanın konağına. [Erzincan Bağları]
- Biraz sonra kapısını açıp teslim edeceğim köşkünden, daha değerli bir insan. [Erzincan Bağları]

bd. Diyaloglu Şiir

Hikâye kahramanlarının özellikle âşık-mâşukun, ana-kızın, baba-oğulun arasındaki karşılıklı deyişler hemen hemen her hikâyede karşımıza çıkmaktadır.

c. Ara Sözlere

Bu tür sözler, hikâye metni dışında âşığın kendi eklemeleridir. Öğretme, duygulandırma, eğitime amaçlı bu sözlere Âşık Şeref Taşlıova büyük yer vermektedir. Özellikle öğretme ve eğitime amaçlı ara sözleri sıkça kullanmaktadır. Yazdığımız metinlerde ara sözleri [] içinde gösterdik.

ca. Öğretme ve Bilgilendirme Amaçlı sözlere Örnekler

- İğdir'im, o memleketin yazı gayet sıcak olur. Ovasında pamuk yetişir. Binbir türlü meyve biter. [Emir Han ile Sümbül Hanım]
- Efendim, o zaman pusula mı var? O zaman yol gösteren mi var? Yok. [Seyyad Bey ile Güllü Kız]
- Âşıklık geleneğinde, hikâyelerde divân çok önemlidir. İlk önce divânla başlarlar. Divân, 15 heceliktir. Divânın da kendisine göre bir makamı vardır. [Seyyad Bey ile Güllü Kız]
- Lâtif demek genç, güzel demek. Vildan da, derler ki; çiçeklerin ortasındaki o tomurcuk. [Posoflu Müdâmî'nin Hastalığı]

cb. Duygulandırma Amaçlı Ara Sözlere

Âşık Şeref Taşlıova'ya göre, anlattığı hikâyelerin tamamı gerçektir. Yaşanmış olayları anlatmaktadır. Bu sebeple, kendisini hikâye kahramanlarının yerine koymakta, onlarla birlikte üzülme veya sevinmektedir. Özellikle ölümlü olayları anlatırken ve bunlarla ilgili şiirleri söylerken gözleri sulanmaktadır. Gelin Taşı hikâyesinin sonunda bu etki iyice açığa çıkmıştır. Bu hikâyenin sonunda şunları söylüyor:

Evet değerli dinleyenler! Aziz kardeşlerim! Bu hikâyeyi her söylediğim zaman, içim dolar. Gözlerimden yaş gelir. Bunalıma girerim.

cc. Eğitim Amaçlı Ara Sözlere Örnekler

- Sevgili dinleyicilerim, aziz kardeşlerim! Dünyanın en tatlı varlığı vatandır. Vatandan güzel, vatandan tatlı hiçbir şey olamaz. [Emir Han ile Sümbül Hanım]
- İyi insan her yerde iyi insandır. İnsanın aslında gönül güzelliğinin olması lâzım. [Posoflu Müdâmî'nin Hastalığı]
- Evet değerli kardeşlerim! Memleketin, milletin en büyük varlığı birliktir, beraberliktir. El ele vermektir. Kol kola vermektir. [Âşık Kahraman'ın Kars Kurtuluş Destanları]

d. Anlatım Kalıpları-Formeller

da. Başlama Formelleri

Âşık Şeref, en çok: "Olsun deminiz, olmasın gamınız, bayra dönsün serencamınız. Mert yakanız nâmert elinde giriftâr olmasın! Allah Türkiye Cumhuriyeti devletimize bir zevâl vermesin! Ordularımızı

havada, karada, denizde daima muzaffer eylesin! .. Yan bakan dđřmanları da kabir ismiyle kahreylesin! " formelini kullanmaktadır. Bu formele bazı hikâyelerde; "Allah varlığınızı, birliğinizi, dirliğinizi bozmasın! " [Emir Han ile Sümbül Hanım], "Haneniz şen, ambarımız dolu, hayatınız tatlı, çoluk çocuğunuz ömürlü ve mutlu olsun! " [Kirman şah], "Allah gönlünüze şadlık, dilinize, hâmenize tatlılık nasip etsin! " [Âşık şenlik'in Revan Seyahati ve Ölümi] gibi cümleler eklenmiştir.

Kenan ile Hanzade hikâyesine ise şu formelle başlamıştır: "Derler ki, vakti zamanın birinde, bir tarihte, bir padişahın bölgesinde, bir paşa vardı. "

Halk hikâyeciliği geleneğine uygun şekilde Kenan ile Hanzade, Seyyad Bey ile Güllü Kız. Gülistan ile Süleyman, Erzincan Bağları, Bağdat Hanım ile Hâfiz hikâyelerine döşeme-sersuhane söyleyerek başladığı görüldü. Döşeme, sersuhane olarak genellikle kendi şiirlerini saz eşliğinde söylemektedir.

db. Hitap Formelleri

Âşığımız hikâyelerinin başında ve içinde şu hitap formellerini, oldukça sık bir şekilde kullanmaktadır:

Aziz dinleyenlerim!

Evet, aziz dinleyenlerim!

Evet, aziz dostlar!

Evet dostlar!

Evet sevgili dostlar!

Evet değerli dinleyenler (dinleyiciler, dinleyenlerim)!

Evet sevgili dinleyenler (dinleyiciler)!

Evet efendim!

Değerli dinleyicilerim! Aziz misafirlerim!

Evet değerli dinleyiciler! Aziz meclisimiz! Aziz cemaatımız! Sevgili konuklar!

Evet aziz dostlar! Değerli dinleyenler! Aziz Cemaatım!

Efendim!

dc. Geçiş Formelleri

Hikâye içindeki olayları, anlatım bölümlerini birbirine bağlamaya yarayan kalıplaşmış sözlerdir. Bir epizottan bir epizoda, bir zaman diliminden diğer bir zaman dilimine, nesirden şiire geçişi sağlarlar. Örnekler:

• *Bunlar bu minval, bu hâl üzere konuşurken ben size nerden haber vereyim. ? Seyyad Bey'den. [Seyyad Bey ile Güllü Kız]*

• *Ben size nerden haber vereyim? Emir Han'ın anası Pırlanta Hanımdan. [Emir Han ile Sümbül Hanım]*

• *Uzatmayalım hikâyeyi, kopartmayalım kıyameti, size vermeyelim zahmeti. [Kenan ile Hanzade]*

• *Sabah açıldı. Allah cümlemizin üzerine hayırlı sabahlar açsın! [Kirman şah, Erzincan Bağları, Seyyad Bey ile Güllü Kız]*

• *Bastı kılıcı sînesine, geçti sözün binasına. [Kirman şah]*

•14 yasemen zülüflerinden bir örüğünü bastı sînesine. Kamış parmaklarından bir tanesini mızrap yaparak bakalım burda amasma ne diyecek? Ben söyleyeyim sizlere vekâleten. Hepiniz var olun! Sağ olun! [Seyyad Bey ile Güllü Kız]

•Eğer müsaade edersense dilime üç hâne bir söz geldi. Bu sözleri diyeyim. [Kenan ile Hanzade, Seyyad Bey ile Güllü Kız]

•Alır alır bakalım burda Seyyad Bey ne söyleyecektir? Vekâleten ben size söyleyeyim. Allah hepinizi var etsin! Sağ olun! [Seyyad Bey ile Güllü Kız]

•Gecenin bir vaktinde (çok sayıda hikâyede). Günlerin birinde-birisinde (çok sayıda hikâyede) Ha burda, ha şurda derken (çok sayıda hikâyede). O zaman ayman yılanın, şimdi muhtasar-ı dilinen [Gelin Taşı]

dç. Bitiriş Formelleri

Hikâyelerin sonunda birbirine oldukça benzeyen formeller kullanılıyor. Bunlar genellikle dualardır. Dualı bitirişin dışında Gülistan ile Süleyman, İrfanî Hoca ile Türkmen Kızı, Gelin Taşı, Kenan ile Hanzade, Emir Han ile Sümbül Hanım hikâyeleri ise kendisinin bir şiiriyle bitirdiği görüldü. Bitiriş formellerinden örnekler:

•Bir kusurumuz varsa affola! Hikâyemiz bu kadar. Ustalarımıza rahmet, sizlere sağlık âfiyet olsun! [Seyyad Bey ile Güllü Kız]

•Hikâyemizin devri devrânı burda sona erdi. Allah cümlesini hasretlisine kavuşturursun! Hepiniz var olun! Sağ olun! [Kirman Şah]

•Erzincan bağları hikâyesi bundan ibarettir! Allah hepinizden râzı olsun! Sağ olun! Var olun! [Erzincan Bağları]

•Ben bu hikâyeyi yıllar yılı köy düğünlerinde söylemiştim. Âşık Abbas'tan öğrenmiştim. Bala Memmed hikâyesi de bu kadardır. Sağ olun! Var olun! [Bala Memmed]

•Emir Han'la Sümbül Hanım hikâyesi bu kadar. Kusurumuz varsa affola! Öğrendiğim insanlara, ustalara Allah rahmet etsin! Sağ olun! Var olun! [Emir Han ile Sümbül Hanım]

dd. Diğer Formeller

Hikâyeye renk katan, hikâyenin duygularını ifadeye yarayan sıkça kullandığı söz kalıplarından bir bölümü şunlardır:

Ocağın batsın!

Ocağı batmasın! Ocağın batmasın!

İki göz ister ki seyrede! İki göz ister ki seyretsin!

Yok olsun yoksulluğu!

Ne anlatacağını hatırlamak için sık sık “efendim, efendime söyleyeyim” demektedir.

e. Atasözleri, Deyimler

Âşık Şeref, hikâye anlatırken zaman zaman mahalî atasözleri ve deyimler de kullanmaktadır. Bilinen atasözleri-deyimler sözlüğüne geçmiş atasözü ve deyimler dışında kalan veya az kullanılan veyahut da bu sözlerin çeşitlenmesi durumundaki bazı atasözleri ve deyimlere örnek olarak şu sözleri veriyoruz:

ea. Atasözleri

Tek atın menzili olamaz. [Seyyad Bey ile Güllü Kız, Gelin Taşı]

Tek atlı tekin olamaz. [Emir Han ile Sümbül Hanım]

Dağların başından kış, insanların başından iş gelir geçer. [Emir Han ile Sümbül Hanım, Şeref Taşlıova'nın Kırgızistan Seyahati]

Dostun iyisini dar günde seçeceksin. [Kenan ile Hanzade]

Yiğidin yiğitten fazlalığı tedbiridir. [Kenan ile Hanzade]

Ölümden öte yana bir yol varsa orası da mezarlıktır. [Kenan ile Hanzade, Seyyad Bey ile Güllü Kız]

Nâmertliğe, puşluğa, kallesliğe dağlar bile dayanmamış. [Seyyad Bey ile Güllü Kız]

El, seyirden doymaz. [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşışması]

Han demirden nal olmaz. [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşışması]

At ayağı külünk, âşık dili yürük olur. [Kirman Şah ile Erzincan Bağları, Gelin Taşı]

Âşık gönlü hiçbir yerde karar kılmaz. [Posoflu Zülâlî'nin Memleketine Dönüşü]

Uzun saçlının âhi yerde kalmaz. [Gülistan ile Süleyman]

Canım kurban olsun kadir kıymet bilene de bilmeyene de; illâ yarı buçuğun elinden. [Gülistan ile Süleyman]

El toplanır, dağı oynatır yerinden. [Gelin Taşı]

eb. Deyimler

Adın ne? Reşit! İki dinle, bir işit! [Emir Han ile Sümbül Hanım]

Yerin damarını çekmek [Kirman Şah]

Sürüleri su bulandırmak [Bala Memmed, Gelin Taşı]

Üzerlerine su elenmek [Âşık Şenlik'in Revan Seyehati ve Ölümü]

Üzerini kesmek [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşışması]

Gün avlamak [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşılaşması]

Ayağına vermek [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşılaşması]

Başımı orda ıslatıp burda kırmak [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşılaşması]

Kendi önünden yememek [Âşık Şenlik ile Kılıççı Mustafa Karşılaşması]

Dünyalığını verip âhiretine karışmamak [Emir Han ile Sümbül Hanım, Kenan ile Hanzade, Seyyad Bey ile Güllü Kız]

Kuş gelse kanat salmak, katur gelse turnak düşürmek [Emir Han ile Sümbül Hanım, Kenan ile Hanzade, Seyyad Bey ile Güllü Kız]

İçi kayım kayım kaynamak [Âşık Şeref Taşlıova'nın Kırgızistan Seyahati]

366 damar, 144 parça kemiği od tutup yanmaya başlamak [Kirman Şah, Gülistan ile Süleyman, Erzincan Bağları, Kenan ile Hanzede]

Al Allah kulunu, sakla delini [Kenan ile Hanzade]

f. Modernleşme İfadeleri

Âşık Şeref, hikâyelerinde her ne kadar eski geleneğe bağlı kalmaya çalışıyorsa da günümüz insanına hikâye anlattığından ister istemez modernleşmenin etkisi altında kaldığı anlar olmaktadır. Bir kere, kendi başından geçenleri, yakın dönemde yaşıyan âşıkların yaşadığı bazı olayları serencam şeklinde anlatarak bu etkiyi bizzat yaşamaktadır. Diğer yandan, aşığıda örneklerini vereceğimiz, günümüzün kavramlarını, terimlerini kullanması da, söz konusu etkiyi göstermektedir:

O hana bakan bir garson vardı. Onu çağırıldı. [Mansur]

Sarayın projesini çıkardı. [Kirman Şah]

Parmağını kaldırdı. [Gülistan ile Süleyman]

"Hepinize saygılarımı sunuyorum" şeklinde bitiriş. [Âşık Şeref Taşlıova'nın Kırgızistan Seyahati]

Ermeni generali. [Köroğlu Oltu Kolu]

Resim yapıp resim satan sokak satıcısı [Köroğlu Oltu Kolu]

Sonuç

Âşık Şeref Taşlıova'nın anlattığı hikâyeler, destanların günümüze kadar ulaşmış uzantılarıdır. Bunlarda hem kahramanlık hem de aşk vardır.

Bilindiği gibi hikâye, masal derlemelerinde bir anlatımla yetinmemek gerekir. Aradan zaman geçtikten sonra ikinci, hatta üçüncü derlemeyle daha sağlam bir metin elde edilebilecektir. Biz bu ilk derlemeyi yapıp sonuçlandırmanın mutluluğunu yaşıyoruz.